

predka. V današnji dobi prezrelega imperializma pa predstavlja „suverenost“ zlasti malih držav vse bolj votel pojem, ker je izgubila nekdanjo mednarodno osnovo pod seboj — doživela je torej medtem korenito spremembo svojega objektivnega družbenega pomena. V novi dobi lahko hranijo in odbranijo družbene vrednote in dobrine le nove oblike mednarodnega življenja. Liberalna demokracija, ki je jalovo zamaknjena v nepovratno minulo preteklost, nam teh oblik ne more nuditi. To nam je neizpodbitno pokazalo naše razglabljanje, iz katerega pa prav tako izhaja, da obstoji neki realni, neutopistični izhod za male in tiste velike narode, ki niso zainteresirani na boju za „imperialne skupnosti“ in življenjske veleprostore nekaterih velikih narodov in torej tudi ne v vojni, ki se zanj bije.

Vrednoto in dobrino narodne svobode lahko hrani in odbrani danes le oblika federativne zveze narodov, ki so pripravljeni nadomestiti medsebojno sovražno „tekmo“ v gospodarskem in političnem pogledu s sodelovanjem v skupnem življenjskem prostoru, federativne zveze narodov, ki se odrečejo vsakemu finančnemu in kolonialnemu zatiranju in prostovoljno podredijo skupnemu gospodarskemu in političnemu smotru zato, da vsem skupaj zagotovijo vsestranski razcvet narodnega življenja. Le tak mednarodni red lahko v današnjem svetu pospešuje razvoj narodov in koristi napredku človeštva, le tak red je torej lahko progresiven in — v zgodovinsko-konkretnem, edinem pravilnem družbenem smislu besede — pravičen.

(Konec sledi.)

Kritika

OB ISAČENKOVEM „SLOVENSKEM VERZU“

Anton Vratuša

(Konec)

Če ne upoštevamo dodatka, vidimo, da ima Prešeren tako zvane moške rime vsega skupaj le v 10 pesmih (Prošnja 3 : 1, Mornar 2 : 1, Od železne ceste 2 : 3, Nezakonska mati 6 : 4, Judovsko dekle 9 : 2, Zdravilo ljubezni 9 : 1, Lenora 36 : 5, Prekop 9 : 2, Neiztruhnjeno srce 9 : 1, Žensko zvestoba 39 : 5 in še 16 primerov, kjer je kratko poudarjeni zadnji zlog z nepoudarjenim). Od teh jih je 7 m-m (s samo moškimi stiki), 3 pa so m-ž. Dejstvo, ki bi dalo sklepati, da je Prešeren uporabljal tako zvane moške rime predvsem tam, kjer ni bilo menjajoče se m-ž rime. Takemu sklepu in mnenju ne bi ugovarjali ž-m, kjer je moški rimi bolj zadoščeno; 5 : 4). Ob upoštevanju pesnitev iz „Dodatka“ se razmerje 5 : 4 sicer le za malenkost spremeni (6 : 5), naraste pa v primerih s samo moškimi stiki število uresničenih moških rim močno na račun tako zvanih. Dočim bi mogli preje vsaj do neke mere zagovarjati mnenje, da je Prešeren odstopal od uresničenja moške rime predvsem v samo moških stikih, pač najverjetneje iz podzvestnega izogibanja svoje vrste monotonosti zavoljo vedno enakega viška ob koncu posameznih verzov, tega tukaj več ne moremo trditi.

Ostane pa še drug kriterij: kronologija pesnitev. Če ne upoštevamo priložnostne igrarice, izrecno petju namenjene in splošno znane pod imenom Zarjovena devičica (1825), kjer je v vseh moških rimah zadoščeno splošni normi le v treh stikih, medtem ko je tako zvanih moških rim kar deset (zanimivo je, da ima n. pr. enako le moško rimana „Ženska zvestoba“ iz 1837 med 44 odprtimi moškimi stiki le pet primerov tako zvane moške rime), vidimo, da nastopi stikanje tako zvanih moških rim v Prešernovi izvirni pesmi šele zadnja ljubljanska leta (največ l. 1845.). Ker srečamo v prejšnjih letih le nekaj osamljenih primerov tega tipa, bi bila dana možnost za mnenje, da se je uveljavljala tako zvana moška rima pri Prešernu vzporedno z gibčnostjo njegovega izraza. Razen tega je treba imeti na umu še to, da se je Prešeren prav neposredno pred to dobo še posebno zanimal za narodne pesmi. (Za to in za prejšnjo dobo prim. v tem oziru predvsem korespondenco:

Čopu 20. febr. 1832 (Lepa Vida); Čelakovskemu 29. apr. 1832 (O Smoletovi nameri za izdajo narodnih iz Vodnikove zbirke) in 22. avg. 1837 (da ga je prosil Auersperg za Vrazove narodne); istemu 19. jul. 1838 (Gaj). Mislim, da nismo daleč od resnice, če menimo, da v tej dobi tudi Prešernov odnos do narodne pesmi že ni več bil tisti, ki mu ga je narekoval v 1831—33 problem metričnega reševanja forme. Posebno še, če se spomnimo njegovega pisma z dne 12. dec. 1843: „Ich arbeite gegenwärtig an krainerische Liedern, die den Bauernburschen gefallen sollen“ — in pa okolščine, da se je Auersperg obračal nanj ob izdaji zbirke (prim. pisma: z dne 15. dec. 1844 in 8. dec. 1845).

Dejstvo, da ima Prešeren prav v enostavnih, rekel bi poljudnih pesmih največ primerov tako zvane moške rime, govori prej za reminiscenco na narodno pesem, kateri je tak tip rime posebno priljubljen, kakor pa za presajanje in zavestno prevzemanje iz nemške umetne verzne tehnike. Ko tako mislim, se zavedam dejstva, da je Prešeren močno „snažil“ narodne po tedanjih nazorih. Saj ima skoraj toliko različnih načinov za ustvarjanje na primer vrstičnih skupin, kolikor ima različnih pesmic (natančneje Kidrič, Prešeren II 243—4). Prav tako mi je znano, da Prešeren ni sprejel v Poezije „Romance od Strmega grada“, ki se izmed njegovih najbolj približa narodni kakor tematično tako formalno. Vendar pa se mi zdi Isačenkova trditev, da ima Prešeren tako zvano moško rimo le od Nemcev, preveč enostransko formulirana; posebno še, če pomislimo, da so taki primeri v nemščini vsi zaprte rime, medtem ko so pri Prešernu izključno o d p r t e — kakor v narodni in že pred Prešernom tudi v umetni. Če smo namreč ugotovili, da ima Prešeren največ takih odstopov prav v „fantovskih pesmih“, nam mora vzbuditi tudi to dejstvo nekaj drugega kot pa kategorično in apriorno zanikanje odseva, pa četudi (ni to najverjetneje) nezavestnega odseva narodne pesmi v tako zvani moški rimi Prešernove poezije.

K temu pa je pripomniti vsaj še te stvari:

1. V prevodu Bürgerjeve Lenore ima Prešeren med 41 odprtimi moškimi rimami le 5 tako zvanih; da je sledil izvirniku v tem oziru zvesto, kakor domneva Isačenko, bi jih moral imeti več.

2. Licovi strelci (prva polovica avg. 1830) ne kažejo nobenega odstopa, dasi bi mogli primeri kakor Sonnenschein, Gewitterschein, Sonnenlicht kaj takega sprožiti.

3. Prešeren je prevajal tudi svoje lastne v nemščino. Če bi bilo res, da bi se Prešeren tako zavestno ravnal pri te vrste odstopanju po nemškem vzorcu, bi dobili vsaj en primer soglasja med odstopki v slovenskem izvirniku in nemškim prevodom. Toda tega nimamo. V poštevek pridejo pesnitve: Kam? (1835); Zgubljena vera (1841) in Mornar (1843—4). Prvi dve imata v izvirniku med moškimi odprtimi rimami vse polne, Mornar pa kaže med tremi te vrste eno tako zvano. V nemških prevodih pa so odstopi v istem vrstnem redu pesnitev številčno zastopani takole: 1, 3, 2. K temu je treba pripomniti, da je povsod v enem delu rime naglas realiziran in dodati še to, da ima izvirnik prav tu polne moške rime (kam nese me obup ne znam: Verzweiflung ist die Führerin; Lepota, ljubeznivost vsa // je, kakršna je pred bila: Noch blieb dir alle Lieblichkeit, // und jeder Reiz aus vorger Zeit; tako še Zg. vera: 8. in 10. dvostišje ter Mornar 5. in 6. kitica)

in 4. Diagram končne kadence Kralja Matjaža in kadence Prešernovega moškega verza v bistvu ne pritruje Isačenu, da bi bila pri Prešernu vsaka reminiscenca na končno kadenco v narodni pesmi nemogoča in nedopustna, ampak pove le, da je v p e t i narodni pesmi skoraj da stalna kakor v Prešernovi p e t i (Zarjovena d'vičica), a da je v ostali Prešernovi manj pogosta, ker imamo pač oprava z umetno pesmijo in ne s peto narodno, kjer je taka kadenca zavoljo melodije pesmi nujna.

V poglavju o rimi se Isačenko čudi slovenski moški odprti rimi brez opornega konzonanta. Slovo — oko, srce — ve, oči — ihti... mu niso rime, ampak asonance. To pa le zato, ker se je približal slovenskemu verzju z merili Rusa, ki prihaja iz drugačne književne tradicije, iz tradicije z opornim konzonantom, dasi sicer večkrat izrecno opo-

minja, da se ni bližati umetnini s pojmi, dobljenimi v drugačnem okolju in z merili, ustvarjenimi izven dobe, v kateri je nastala kakšna umetnina. Korš, prevajalec Prešerna v ruščino, je tudi opazil to posebnost slovenske moške odprte rime (do toždestva prešestvujušče s soglasno im delanet = Slovencem). Poudarja jo v oceni Vesel-Aškerčeve Ruske antologije in kasneje ob oceni Prijateljevega Onjegina (AslPh 1909). Razlika med Koršem in Isačenkom je ta, da je Korš to posebnost slovenske odprte moške rime doumel (prevajal je vse take primere z moško rimo, ne pa morda z asonanco), Isačenko pa ne. S tem, da sem navedel Korševo ugotovitev, je ovržena tudi Isačenkova trditev, da pred njim „na to okolnost še nihče opozoril ni“.

Isačenko skuša podati tudi razvoj slovenske rime in nabere nekaj primerov ter sklene na tej podlagi n. pr.: da „moderni pesniki ne uporabljajo več rim, v katerih se rima samo nenaglašeni zadnji vokal (tako zvane moške rime); str. 99, pač pa da ni neredka prava daktilska rima (sijejo — vijejo), ki da je pri Prešernu ni. Treba je tukaj pripomniti, da je danes sploh še vse premalo gradiva pregledanega iz tega vidika, da bi bilo mogoče stavljati take ali drugačne sklepe.

Zanimivo je, da ima tudi Prešeren že prave daktilske rime (Zarjovena d'vičica: d'vičica samičica); da jih je najti tudi v njegovih posnaženih (Druga varvarska: plaviga — praviga, rudečiga—gorečiga, zeleniga—pošteniga); da ima že Levstik le pretežno daktilsko (Kadar pridejo vojaki: častniki—vlastniki, jahajo—mahajo; Mačka miš in miška: gladila navadila—pazi mi—lazi mi; debeličica—potičica; lonec je—konec je), da pa ima Jenko zopet nasprotno pretežno le tako zvane moške odprte (Sirotica: pokleknil je—ročice; Ob slovesu: žalostna—mojega; Angel tožnih: padajo—sahnejo) a da je najti pri formalistu Stritarju skorajda le daktilske (Bolno dete: spretale—letale, oglašajo—vprašajo; Kosec: padajo—pokladajo, travica—kravica), in enako tudi pri retoriku Gregorčiču, ki stika sicer najraje polne moške rime, a je vendar najti tudi pri njem odstopa, in sicer le v obliki daktilskih rim:

N. pr. V pepelnični noči:

Polnočni zvon z visokih lin	Plesišča in gledališča se
krepro kaklenka je!	povsod zapirajo
Potihnil glas je violin,	v odprta pa svetišča se
strunar odbrenka je!	zemljani zbirajo.

Isačenko ni opozoril vsaj na dve dejstvi: Daktilsko rimo je srečati (v moderni) vendarle največ v daktilskih merah.

N. pr.

V tiho samoto se kradejo, sijejo
polni nemira in polni mladosti
sončni prameni, in ljubko se vijejo
lahki zefiri, otroci prostosti

(Kette, Izprehod).

Te daktilske rime ni mogoče istovetiti z nerealiziranimi naglasi kakšne Prešernove kontrahirane; n. pr.: Ženska zvestoba:

Tako ga prijatli tolažijo,
dokler mu obraz razjasni jo

ali po njej ustvarjene Aškerčeve „Godčeve balade“:

Pa stopam in godem kar moči mi
a struna tu prva že poči mi.

V teh dveh primerih je namreč možna ljudskošolska deklamacija z naglasom na zadnjem zlogu, dočim je pri prvem to nemogoče, pa čeprav je Aškerčeva na zunaj prava

daktilska rima. In še to: v daktilski meri so možne le take daktilske rime (oziroma moške ob nepopolni zadnji stopici: O da bi čul vsaj en lakeh vzdihljaj, Kette), dočim odgovarjajo kontrahiranim ob realiziranju vseh zlogov zadnji ritmične edinice polne moške.

V ponedeljek jutro z vesel'ga godu
šel dobre je volje godec domu

(Prešeren, Ženska zvestoba, 86, 1—2) ali

Oči se strašilu še bolj zaiskre
in ostre pokaže mi svoje zobe

(Aškerc, Godčeva balada, 11, 1—2).

Če pa najdemo daktilske rime tudi v trohejskih in jamskih merah, je to pri novejših in modernih pesnikih predvsem tam, če je vsa pesem v moških stikih.

Tako že deloma tudi Prešeren: Zarjovena d'vičica:

V tridesetem d'vičica
reva še samičica
je prebridko stokala
milo, milo jokala
poleg: Zjalast tiček prileti
in na limanc' obvisi.

Dejstvo, ki je zapeljalo Korša ob prevodu te pesmice v ruščino k mnenju, da je v slovenščini možna daktilska rima le kot varianta k moški.

Enako menjavanje kaže Gregorčič:

Glej zvezde se utrinjajo
in skoz polnočni zrak
ko roj čebelic šinjajo
na grešne zemlje tlak.

(Glej zvezde se utrinjajo 1, 1—4). Ali:

„Oj, grešniki maziljeni,
proč krono in škrlat,
saj boste vsi prisiljeni
ukloniti smrti vrat.

Vi, ki zaklade zbirate
iz bližnjikov krvi
ki reveže zatirate
prah boste tudi vi.

(V pepelnični noči, 12, 14).

Enako Aškerc v pesmi „Mi vztrajamo“, „Čuj veter piha razdivjan“, „Na sedmini“.

V moderni in najnovejši pa je to menjavanje še bolj pogosto. Murn, Pesem o ajdi, 5:

Kadar klas šumi,
kmet počije še,
kadar ajda diši,
ji odkrije se!

Župančič, Dela I, 18:

Poln sklonjenih postav ves temni hram,
a on leži razpet na križu tam,
in množice se tja premikajo,
z molitvami se mu dobrikajo.

ali drugje:

Pred božji grob pokleknil sem kristjan:
medlo glej, lučke še leskečejo;
uboge duše, ki trepečejo
pogrezujoče se v obup teman.

Golar, Poganka, 1:

Maruša, pastiričica
na mahu spi, kot šipek rdi,
na sladka njena ličica
metulj se žameten spusti.

Navedeni primeri dajejo misliti, da novejša daktilska rima slovenskega verza v dvozložnih merah nadomešča pri drugih verzifikacijskih sestavih splošno pravilo, da se menjaj v več kakor trivrstični kitici moška rima z žensko in da je utegnila vznikniti iz čisto ritmičnih razlogov kot odraz težnje po različni menjajoči se intonaciji verza. Dejstvo, ki poleg strukture slovenskega jezika in poleg lastnosti slovenske narodne tudi ne pritruje Isačenkovi trditvi, da je Prešeren uzakonil to posebnost v slovenski moški odprti rimi po vzorcu nemške umetne pesmi, dasi ta tendenca pri Prešernu še ni tako jasno izražena (prim. zgoraj).

Ce bi sklepali le po tem primeru, bi utegnili dejati, da je ostala Isačenkova želja, prodreti v notranjo zakonitost slovenskega pesništva v glavnem neizpolnjena, njegov „Slovenski verz“ pa v marsičem le načrt za prihodnje delo.

Vendar pa je treba reči z ozirom na vse druge lastnosti knjižice, ki smo jih že spočetka omenili, da je prav, ko je našlo tudi take vrste delo pri nas založnika. Škoda le, da niso pritegnjeni vanj razen ritmičnih vprašanj še drugi problemi. Kajti ritmična vprašanja so le majhen del tega, kar zanima in mora zanimati današnjega raziskovalca verza.

*

Pripomba: Pričujoče misli so bile obravnavane v seminarju g. univ. doc. dr. Antona Ocvirka. Iz živahne debate naj omenim predvsem še dve stvari: Vsako prenašanje teorij iz enega jezika v drugega je že samo na sebi tvegano, ker ima vsak jezikovni organizem svoje zakone in svoje posebnosti, razen tega pa je v našem primeru vzporejanje tem bolj težko, ker ni dovolj gradiva. In drugič: Preveliko Isačenkovo poudarjanje Prešerna kot oblikovnega umetnika (77), skoroda pretirana vera Prešernovemu stavku v pismu Čelakovskemu o „metrični nalogi“ v Krstu ter sklepi, zgrajeni na taki podlagi (18, 51); nehoteni apriorizmi, nastali zavoľjo premalo gradiva (n. pr. trditev o Gregorčičevi verbalni rimi, ki je spričo natančnega pregleda ene izmed seminaristk nevzdržna; račun namreč pravi, da je pri Greg. substantivne rime skoraj dostikrat več kot verbalne).

Politični obzornik

ZAKAJ SE JE ZRUŠILA FRANCIIA?

V našem javnem mnenju se mnogo razpravlja o vzrokih nenavadno hitrega vojaškega zloma Francije. Zavedajoč se, da je vsak vojaški poraz posledica storjenih političnih napak, poskušajo tudi naši meščanski raziskovalci francoskega vojaškega zloma odkriti njegove politične vzroke. Če na kratko resumiramo glavne izmed njih, je krivo zloma Francije njeno materialistično pojmovanje življenja, nasladnost in nemoralnost, v kateri so se izživljale široke ljudske množice, ne brigajoč se za nič drugega na svetu. Poloma so krivi framasoni ter levičarji, ki so ljudstvo vzgajali in zapeljevali v življenjsko brezbriznost. Vse je hlepelo samo za popolno, tako rekoč anarhično svobodo. Glavni politični krivec pa je seveda ljudska fronta, ki je bila pred sedanjo vojno nekaj časa na